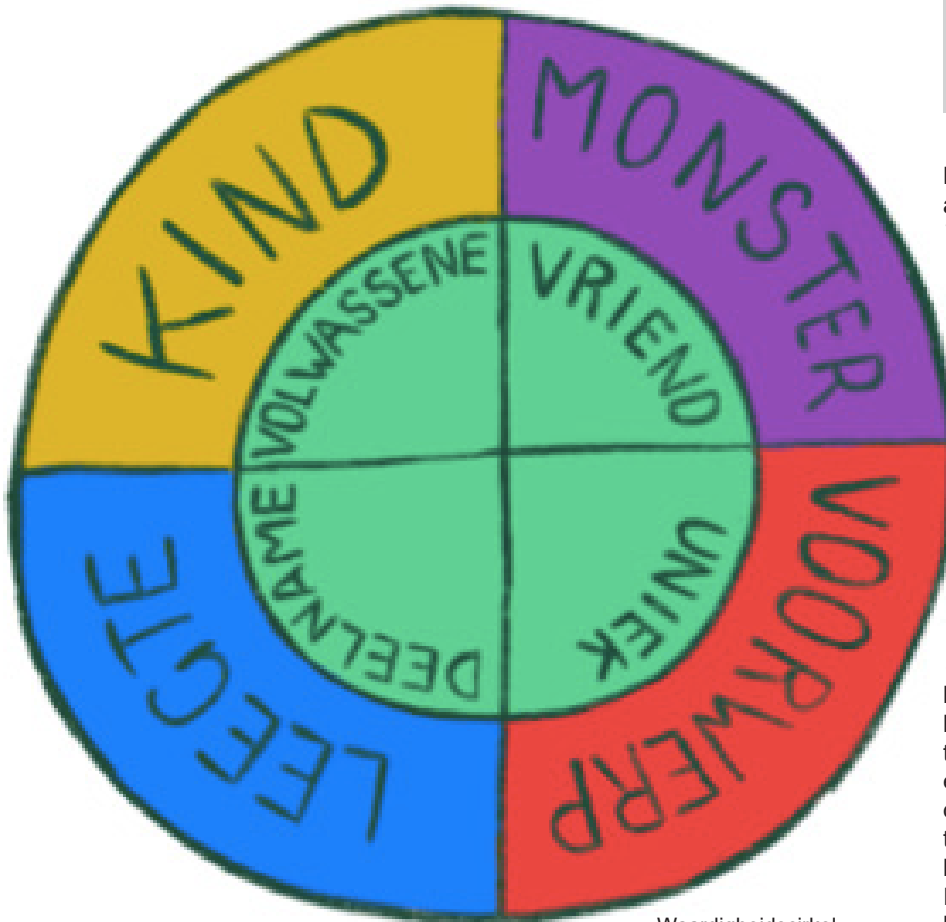


# Ubuntu: bestaan kunnen we alleen samen



Waardigheidscirkel

Mijn kennismaking met het Ubuntu-gedachtengoed begon ergens in 2009, toen ik op internet stuitte op de Ubuntugroet: “Ik zie jou” en het antwoord “Hier ben ik”. Vooral het antwoord sprak mij erg aan: in eerste instantie omdat dat mijn eigen aard is – voor anderen willen klaarstaan, beschikbaar zijn, ik ben er voor jou. Maar in tweede instantie ook vanuit zelfrespect en zelf ruimte innemend: niet beleefd antwoorden met “Ik zie jou ook”, maar “Ja, dit ben ik en ik mag er zijn”. Elke ‘ik’ is bovendien een wij: onze voorouders hebben ons gemaakt, we brengen soms zelf kinderen voort of hebben zorg voor anderen die na ons zijn gekomen. We zijn gevormd door de mensen voor ons en vormen op onze beurt mensen die na ons bestaan: zo weten we ons een deel van een collectief bestaan. Mijn menselijkheid is diepgaand en onlosmakelijk verbonden met die van jou.

**ANNELIES  
NEUTEL**

anneliesneutel@  
gmail.com



## Een mens wordt een mens in relatie tot andere mensen

We zijn vaak geneigd personen te definiëren met hun fysieke en psychische kenmerken, in allerlei hokjes te duwen en soms te beperken tot maar één eigenschap (asielzoeker, dakloze, dement, trans, non-binair, autist. . .) In het Ubuntu-denken zijn we geen individuen met bepaalde eigenschap(en), maar mensen die in relatie tot elkaar staan en gevormd worden door de gemeenschap om iemand heen. In onze westerse wereld zijn veel mensen terecht gekomen in eigen bubbels aan de hand van onze kenmerken en moeten we allerlei projecten en methodes organiseren om ook mensen met heel andere levens te ontmoeten en leren begrijpen. In een Ubuntu-samenleving trekken families en generaties nauwer met elkaar op als collectief. Kinderen leren van de ouderen hoe samen een gemeenschap te zijn en te zorgen voor elkaar in een breder verband, als groep samen te zijn. Ik las van Huub Oosterhuis een prachtig boekje: *Jij die mij ik maakt*, geïnspireerd op Levinas en de ontmoeting met de ander. Op z'n 'Ubuntu' zou dat dan zijn: jullie die mij wij maken. Mijn ouders maken mij een kind, mijn broer en zus maken mij een zus, het Janskoor maakt mij een alt, mijn werkteam maakt mij een collega, mijn zonen maken mij een moeder. De ander is niet iemand die je moet bestrijden, opsluiten, mee concurreren, maar iemand die ook onderdeel is van de mensheid en voor wie je een mede-mens kunt zijn. We kunnen elkaars menselijke waardigheid hoog houden, elkaar erkennen in ons uniek zijn, ons bewust zijn van de onvervreemdbare waarde van iemands bestaan.

Momenteel sta ik hier sterker bij stil doordat mijn vader vergevorderde dementie heeft en een longontsteking weer te boven kwam. Sindsdien vertoeft hij grotendeels op bed en kan hij zelfstandig vrijwel niks meer doen. Mijn moeder heeft in lichtere mate dementie en kan niet meer

volledig mantelzorger zijn. Doordat zij samen in het verzorgingshuis wonen, biedt zij hem dagelijks iets wezenlijks: haar nabijheid, vertrouwdheid, een gemeenschappelijke geschiedenis. Vader komt de kamer nauwelijks meer af en er verschijnt een lach en open blik als er verzorgers of bezoekers komen. Andere mensen maken de mens in hem wakker en hij doet mij creatief zoeken naar wat hem kwaliteit van leven kan geven en hoe ik daaraan kan bijdragen.

### Waarderen van *anders* zijn

Ubuntu is verbonden aan de Bantotalen in het zuidelijke deel van Afrika onder de Sahara. Ubu = het zijn, omhuld zijn, allesomvattend. Ntu = dat 'zijn' ook worden, zich ontvouwen, zichtbaar worden, levenskracht. Ons abstracte en gemeenschappelijke mens-zijn (waarin we allemaal één zijn) krijgt concreet vorm in ons menselijk handelen met en naar elkaar, we kunnen ons mens-zijn laten zien en voelen.

Nelson Mandela groeide in Zuid-Afrika op met Ubuntu en ook in een zeer gescheiden land: discriminatie op grond van huidskleur was bewust beleid. Hij besloot in de gevangenis om zijn 'vijand' te leren kennen, openingen te zoeken in de menselijke geschiedenis: we zoeken dezelfde vrijheid, we zijn slachtoffer van onvrijheid. Pas als we samen vrij zijn, zijn we allemaal vrij. Als we onmenselijkheid met nog meer onmenselijkheid beantwoorden, ontkennen we ons eigen mens-zijn en beschadigen we ook onszelf.

In mijn eigen leven ontdekte ik (eerder dan het begrip Ubuntu) de waarde van contact met mensen die heel anders zijn dan ik, vooral in de ontmoeting met mensen in langdurige armoede of zonder eigen onderdak of verblijfsstatus. Juist door verschillen tussen ons te ervaren vanuit nieuwsgierigheid en waardering (in plaats van afwijzing en polarisering), leer ik mezelf beter kennen en mag ik ook mezelf zijn omdat de ander daardoor een spiegel heeft om in te kijken.

### Het beste medicijn voor de mens is de mens (Afrikaans spreekwoord)

Door mijn werk met mensen die veel ellende meemaken en in de huidige wereld vol oorlog, haat, wantrouwen en (machts) misbruik, ga ik wel eens twijfelen aan deze woorden. Mensen kunnen elkaar maken en breken, in het klein en in het groot. Maar steeds opnieuw zie en hoor ik verhalen hoe juist in die ellende ook menselijkheid en levenskracht naar boven komen, dat mensen troost en hoop vinden bij elkaar en dat samen-zijn veel kracht geeft om het vol te houden.

In Zuid-Afrika zag bisschop Desmond Tutu een kerkgemeenschap als weerspiegeling van het Ubuntu-ideaal. Vanuit de steun van anderen ontstaat er een



gemeenschap waarin mensen zich veilig voelen, zich ontwikkelen en hulp durven vragen omdat dat de gemeenschap juist versterkt.

Toen de apartheid werd afgeschaft was hij voorzitter van de Waarheids- en Verzoeningscommissie: in plaats van berechting en opsluiting werd een proces in gang gezet van ervaringen delen, mensenrechtenschendingen benoemen, confrontatie tussen daders en slachtoffers met waarheidsvinding als doel. Een Ubuntu-rechtspraak richt zich niet op vergelding, maar op het herstel van geschonden menselijkheid en een bijdrage aan de gemeenschap in plaats van uitsluiting.

### Ubuntu in de Jans

Toen we het lied 'Tussen gezichten' voor het eerst in de Janskerk uitvoerden, herinner ik me mijn ontroering toen de gemeente het na ons voorzingen nog eens herhaalde en 'antwoorde': 'Met je gezicht op mij gericht, kan ik niet anders dan jou zien' en: 'Jij maakt mij goed – Ik wist niet dat ik het in mij had – nu wel, dankzij jou'. Voor mij is dat echt een Ubuntu-lied. Recent hebben we het mooie Hineni meermalen gezongen (mooie altmelodie!) en krijgt het 'Hier ben ik' een diepere laag;

de Bron van liefde draagt mij, ik ben er om jou te dragen, we bestaan om elkaar te dragen. Als je gezien wordt door de ander, besta je.

Met de groep Verantwoorde buffers hebben we de afgelopen jaren ook 'Ubuntu' in praktijk gebracht in de Janskerk. Er ontstond een veilige plek om de kwetsbaarheid te delen van leven in afhankelijkheid van een uitkering of met beperkt aantal uren werk en chronische ziekte. De onrechtvaardigheid van een groot verschil in inkomen werd op een respectvolle en waardige manier verkleind door vakantiegeld te delen met een groep. We ervoeren het verschil tussen ongelijkwaardig geven en ontvangen versus een gelijkwaardige herverdeling. Naast de 'harde centen' deelden we vooral ook ervaringen over hoe we dit beleefden tijdens een gedeelde maaltijd, we deelden onze menselijkheid, een 'wij' in verscheidenheid. Voor mij is Ubuntu een universele grondhouding, waarmee mensen hun eigen spiritualiteit, religie of humaniteit kunnen beleven. Een inspiratiebron die ik hoop nog eens ergens in Afrika te ervaren, maar die ook hier van grote waarde is om ons samen-leven menselijker te maken. ■